

PER FLATBERG

Øvergt. 11

7670 INDERØY

Tlf. 74 15 38 01

E-post: Per.Flatberg@start.no

Per Flatberg

Dr. Wendtsgt. 13

1461 Lørenskog

Tlf. 905 15 046

E-post: P.Flatberg@gmail.com

I de første dagene av august 1970 reiste jeg sammen med min kone Hilde til Eikesdalen.

Vi tok inn på Reitan pensjonat, og hadde vårt første møte med Mardalen og Austre og Vestre Mardalsfoss neste dag. Vi hadde lest om fossene i aviser og i artikler av Finn Alnæs og andre tidligere på året. Venner hadde også fortalt oss om en storslått vassdragsnatur, med Europas høyeste og Verdens 4.høyeste fossefall, med et samlet fall på 655 meter.

Mardalen og fossene der var mer overveldende enn vi forestilt oss. Mardalen med sin frodige vegetasjon og mektige urskog, med grønne sletter og glatte svaberg, en natur i ett med vannet der oppe fra. Den hvite søylen i øverste fall i Østfossen kunne vi se langt nede i dalen. Den ga oss en kriblende forventning, som bygde seg opp til et klimaks

da vi søkkblaute klamret oss fast nær foten av fossen med et inferno av vannmasser som stormet ned. Vi har senere opplevd noen av de mektigste fossfall i verden, men selv ikke Victoria Falls har gjort et slikt inntrykk på oss som Austre Mardalsfoss. Ingen steder har vi møtt natur som vi gjorde det i Mardalen denne formiddagen i august 1970.

Vi har aldri skjönt eller akseptert at denne naturkatedral (1) skulle ødelegges. Mardøla er for oss et monument over politikernes utrolige mangel på respekt for skaperverket, og en voldtekt mot natur som vi ikke fatter kunne skje.

På Reitan pensjonat traff vi samme ettermiddag Sigmund Kvaabøy, som var nede i bygda en tur. Aksjonen i Sandgrovsbotnen hadde startet en ukes tid tidligere ved at 30-40 aksjonister hadde satt opp sine telt i traseen for anleggsveien i protest mot Mardølautbyggingen. Lensmannen i Åndalsnes hadde 31.juli gitt aksjonistene frist til mandag 3.august med å fjerne seg. Og nå var det blitt søndag ettermiddag. Politiets ultimatum ville gå ut kl.06.00 neste morgen, og strategien for den videre ikke-voldsaksjonen var klarlagt. Nå var det detaljene som ble finpusset både i leiren og nede i bygda.

Det var kommet mye folk til leiren i løpet av helga, og flere var underveis. Blant disse var Unge Venstres formann, Odd Rinar Dørum. Det var mangler ved sambandet mellom bygda og leiren, og jeg sa meg villig til å være kurér som avlastning for bygdefolk som gikk opp og ned mellom dalen og fjellet under hele aksjonen. Første turen opp den tunge og bratte geitstien fra Eikesdalen ble gjort samme kvelden. Og senere ble det mange turer opp og ned de elleve hundre metrene, med den svingete stien og et utrolig flott utsyn over Eikesdalen. Det kom godt med å være i form etter fjellturer tidligere på sommeren.

Neste morgen ble også Ola Utigard med til fjells . Til tross for at hadde passert de sytti og var plaget av vond rygg , gikk han opp og ned fra dalen til leiren et par ganger. Han hadde smidd lenkene som aksjonistene skulle bolte seg til fjellet med, og han hadde gode grunner til å gjøre det.

Befolkningen i Eresfjord og Eikesdal oppfattet utbyggingen av Mardøla med overføring av vannet til Grytten i Romsdalen som et løftebrudd fra myndighetenes side. Tidligere utbygginger hadde ført til store skadevirkninger for jordbruk og fiske. Hovedstyret i NVE hadde i 1958 uttalt at planene om utbygging av Mardøla burde skrinlegges. Likevel ble planene fremmet på nytt, og Stortinget vedtok 18.juni 1970 utbygging etter Gryttenalternativet. En utsettelsesforslag fra Venstres Hans Hammond-Rosbach var falt mot 16 stemmer, likedan et forslag fra mindretallet i Industrikomiteen om utbygging til Eikesdal i.s.f. til Grytten.

Ola Utigard så stortingsvedtaket som en trusel mot nærings- og livsgrunnlaget i bygdesamfunnene ved Eikesdalsvannet, og ønsket derfor aksjonistene velkommen til bygdene, for innsats for felles sak. Dette var grunnlaget for hele Mardølaaksjonen , at folk utenfra og bygdefolket sto sammen for å hindre et overgrep fra myndighetenes side. I løpet av denne turen med Ola Utigard lærte vi mye om det troverdighetsgap (2) som var oppstått mellom bygdesamfunnet på den ene siden, og statsbyråkratiet og mange politikere på den annen side.

Da Hilde og jeg reiste hjem fra Mardøla visste vi at utbyggingen var et løftebrudd, og et overgrep både mot uerstattelige naturverdier og mot de som bor og har sitt livsgrunnlag ved Eikesdalsvannet.

Før vi reiste hjem, fikk vi også oppleve noe av de samhold, kameratskap og engasjement som preget leiren i Sandgrovsbotnen. Omkring 150- 160 deltagere ventet på politiet denne augustdagen i 1970. Bygdefolk, friluftsfolk og naturvernere--en del av dem venner fra friluftsfolk og fjellliv gjennom det siste 10-året. Og mange andre som jeg ikke kjente fra tidligere. Blant disse var det en gruppe på 50 deltagere som kom rett fra jazzfestivalen i Molde, for flere av dem var det et første møte med fjellet. Likevel fungerte leiren som en enhet(3). Finn Alnæs har beskrevet hvilket undødelig minisamfunn en slik leir er(4).

Og i Mardøla hadde de i tillegg

Sigmund, som den selvsikre leder for fordrag og diskusjoner om natur og økologi, om det filosofiske grunnlag for aksjonen. Om samvær som kampform - om fortvilsen over nedbrytningen av naturlig mangfold (5), om behovet for å avdekke noe av den vold som utøves av samfunnets makt-

apparat. For mange av deltagerne var vel disse diskusjonene det mest verdifulle med Mardølaaksjonen.

Vi var så lite i leiren at vi ikke hadde i mulighet for å delta aktivt i dette arbeidet. Mitt vesentligste bidrag var som nevnt å være til praktisk hjelp som kurér og bærer. Da politiet noen dager senere bøtela omkring 120 av demonstrantene og da motaksjonistene fra Rauma kom til Sandgrøvsbotnen, var Hilde og jeg på vei tilbake til Gauldalen hvor guttene våre på 3 og 6 år var hos mine foreldre. Min yngre bror, Asbjørn var i mellomtiden ferdig med slåtonna hjemme på Flatberg og rakk fram til Mardøla tidsnok til å bli bøtelagt. Han var også vokst ved ei elv som er livsgrunnlaget for et bygdesamfunn (6), og ville vise solidaritet med folket i Eikesdalen.

Også avslutningen av Mardølaaksjonen måtte vi nøye oss med å følge gjennom media. Det var vondt å se Sigmund og andre venner bli båret fra anleggsveien av politiet 26. august, og Mardøla overlatt til NVE-vandalene.

Jeg var ingen sentral person i Mardøla verken i aksjonen eller i kulissene bak, og hadde heller ikke vært det i forberedelsene. I midten av 1960-årene var jeg kommet med i aktivt vassdragsvern-arbeid. Det var Nea som tente meg, som så mange andre. Neddemmingen av Nedalsmyrene i fjelltraktene hjemme i Trøndelag hadde fått meg til å koke av harme, og sverge kamp mot kraftutbyg-gerne. Det ble fort bruk for engasjementet - i slutten av 60-årene sto utbyggingene i kø. Jeg arbeidet med Femunden og Aurlandsdalen. Særlig ble jeg engasjert i Aurlandsutbyggingen, og klipparkiv og notisbok fra den tiden viser et heftig engasjement i avisdebatt og lobbyvirksomhet.

Det var gjennom Aurlandsaken at jeg kom i kontakt med miljøet omkring (snm) og Sigmund. Samarbeidsgruppen for natur- og miljøvern (snm) ble stiftet 26. juni 1969 i et møte på Blindern. Jeg var ikke til stede der, men kom inn i bildet senere fordi det ble planlagt en aksjon ved Grøna i Aurlandsdalen. Og den kunne jeg tenke meg å delta i. Utover høsten i 1969 ble oppmerksomheten mer og mer rettet mot Eikesdalen og Grytten, selv om de ikke ble endelig bestemt før senere at aksjon i Mardøla skulle prioriteres framfor Aurlandsdalen. Selv var jeg uenig i denne prioriteringen, men kjente lite til Mardølasaken. Jeg deltok heller ikke ^{særlig} aktivt i lobbyvirksomheten fra (snm) overfor industrikomiteen og Sttingsrepresentantene, men hadde stor forståelse for argumentasjonen om utsettelse for dillandsplanen for vassdrag som burde vernes, snart skulle komme. Verneplanarbeidet som jeg senere skulle bli så engasjert i, innså jeg ville bli vårt fremste våpen i kampen mot rasering av landets vassdragsnatur.

Lobbyvirksomheten fra (snm) ,Naturvernforbundet og fra lokalsamfunnene førte ikke fram, og bare det siste utveist igjen: En sivil ulydighetsaksjon..

Tankene om en slik ulydighetsaksjon var ikke nye. I kretsen rundt høgfjellskolen i Hemsdal ble fundamentet til både (snm) og aksjonen lagt. I tidsskriftet "Mestre Fjellet" hadde Guttorm Larsen en artikkel i 1969 (7) om Naturvern og ikkevold, hvor utgangspunktet nettopp var utbyggingen av Nea og Aurlandsdalen og dannelsen av (snm) med en undergruppe som arbeidet med å utrede og organisere ikke volds-aksjoner.

Fra Mardøla til Alta

Isolert sett var Mardølaaksjonen mislykket i og med at vassdraget ble utbygd. Aksjonen hadde også svakheter som kunne vært unngått ved en bedre ledelse og organisering. Likevel førte den til en omveltning både innen natur- og miljøbevegelsen og i opinionen og i den administrative og politiske behandling av vassdragsutbyggingsaker. De rent estetiske motivene for vern ble utvidet til et helhetsyn hvor lokalsamfunnenes interesser ble de sentrale.

Mardøla ble for meg og mange andre overgangen fra klassisk naturverstekning til økopolitikk. (8). Øystein Dalland har karakterisert Mardøla som "en utrolig sammensatt lære- og formidlingsarena der sammenhenger i vår økonomi og humanøkologi trådte fram." (9)

For meg ble Mardøla en forpliktelse til økt og bredere engasjement i naturvernarbeid, først gjennom den politiske påvirkningsprosess i forbindelse med den første verneplanen i 1973 og kampen om vern av Sjøa, senere i Hardangerviddaarbeidet, den andre verneplanen i 1976, energimeldingen i 1974 og en dypere innsikt i generelle energispørsmål. Fram til stillingen som generalsekretær i Naturvernforbundet i 1978 under bildet av Mardalsfossen, og med nye kamper foran oss, med Veig og Dagali, Orkla og Alta som nøkkelord.

Gjennom disse årene ble Sigmund en nær venn og forbundsfelle,

Jeg fulgte splittelsen av (snm) og dannelsen av økopolitisk samarbeidsring på nært hold, men likevel mer som tilskuer enn som deltager. Jeg var opptatt av å få alle med i det arbeidet vi sto midt opp i.

Mardøla hadde ført til en nesten voldsom økning i interessen for naturvern, som sammen med naturvernåret, den nye naturvernloven, og opprettelsen av Miljøverndepartementet ga en helt ny situasjon for oss i det organiserte naturvernarbeidet.

Verneplanarbeidet fikk et solid puff framover takket være Mardølaaksjonen, og det skjedde også endringer i saksbehandlingen som et direkte resultat av Mardøla. For kraftutbyggingskommunene ble

Mardøla et vendepunkt og førte til diskusjoner som senere endte opp i Landsammenslutningen av kraftutbyggingskommuner.

Men først og fremst var Mardøla en lærepenge til politikerne om hvor farlig det kan bli for maktapparatet dersom det oppstår allianser mellom lokalbefolkningen og verneinteressene forøvrig. Mardøla ble et symbol på hva som kunne skje i verste fall- dersom det ikke ble tatt hensyn til lokalsamfunnets interesse og naturvernet (10). Mardøla ble et ris bak speilet -som i hvert fall Sigmund og jeg trodde vil avverge nye konflikter. Både under Mardøla-konflikten og i årene etterpå var det også en meget nær og fortrolig kontakt med fremtredende politikere. Ikke minst oppsto det et tillitsforhold mellom Per Borten og Sigmund Kvaløy.

Da vi lå og ventet på politiet i islavoen i Stilla 14. januar 1981, snakket vi mye om hvorfor det likevel ble et Alta etter Mardøla. I Alta hvor aksjonen var drevet fram av lokale interesser, et resultat av års kamp for å bevare elva, en av verdens beste lakseelver, en livsnerve både i det norske og samiske samfunn. Det var ufatelig for oss at ikke lærdommen fra Mardøla hadde reddet Alta-Kautokeino-vassdraget. En ny type politikere med Bjartmar Gjerde som eksempel hadde overtatt styringen, politikere som ikke unnslo seg for å holde tilbake opplysninger og manipulere for å må fram, politikere som vi ikke kunne kommunisere med. I tillegg var vi overbevist om at politikerne simpelthen var feilinformert om Altasaken og ikke hadde greidd å oppfatte styrken og bredden i motstanden. Vi var bitre og desillusjonerte, og mer innstilt en noen gang på kamp mot de kreftene som presset igjennom en slik utbygging. Alta ga oss nye viktige lærdommer, og utgangspunktet i den videre miljøkampen i 1980 -årene må være at ingen ønsker et nytt Alta(10)

Sivil ulydighet i Mardøla -og i Alta

I september 1970 viste en gallup (11) at 57% av befolkningen reagerte negativt på Mardølaaksjonen. De fleste av disse vendte seg mot aksjonistene fordi de ikke kunne godta demonstrasjoner av dette slaget, at det dreiet seg om "yrkesdemonstranter" osv. I Mardøla, som i Alta et 10-år senere, gikk en allianse av lederskribentene i de store avisene(12) og fremtredende politikere ut og karakteriserte aksjonistene som en trussel mot demokratiet. Guttorm Hansen, som engang hadde uttalt at det ikke blir noen virkelig forandring før folket tar saken i sin egen hånd og setter seg foran bulldozerne, hevdet også senere i forbindelse med Altasaken(13) at det var blitt vanskeligere å arbeide for naturvern i de politiske miljøene etter Mardøla.

Dette er en rent taktisk vurdering fra Guttorm Hansens side. Den alminnelige oppfatning var at Mardøla åpnet øynene også hos mange politikere for at man ikke kunne fortsette å behandle kraftutbyggingssaker på denne måten. En av de politikerne som arbeidet mest for å hindre Mardølautbyggingen, Hans Hammond Rossbach, uttalte til avisene at "ganske enestående er det forresten at man demonstrerer for naturverninteresser. Det er vel første gang det skjer, og det viser at viltross alt er kommet langt." (14).

I Mardøla som i Alta, var det vanskelig for aksjonistene å få fram de reelle grunnene til at det var nødvendig med sivil ulydighet. Argumentene druknet i massemedias fokusering på selve aksjonen, og deltagerne ble stemplet som uansvarlige rabulister. At vi ikke tok mer lærdom av disse erfaringene fra Mardøla da Altaaksjonene ble planlagt, er uforståelig. Myndighetene brukte nøyaktig den samme taktikk i Alta, bare enda mer kynisk og systematisk, og lyktes på ny i dette. Neste gang må vi sørge for å bygge ut et skikkelig informasjonsapparat som på et tidlig tidspunkt kan forklare opinionen hva som står på spill.

I en Dagbladkronikk 12. august 1970, begrunnet Randi Gerd Øverland og Odd Einar Dørum hvorfor de deltok i aksjonen ved Sangrovsbotnen: "Det overveldende flertall av aksjonsgruppen består av folk som har tro på demokratiske kanaler og som ikke tidligere har satt seg utover loven for å hevde politiske meninger. -- Demokratiet har ikke fungert i denne utbyggingssaken. -- Den tverrfaglige og tverrpolitiske gruppen (snm) som har arbeidet med Eikesdal/Grytten-reguleringen fra begynnelsen av, har drevet et aktivt påvirkningsarbeid på alle trinn i den demokratiske prosessen. De har forsøkt overfor politikerne å påpeke konsekvensene i denne enkeltsaken av allment aksepterte politiske målsettinger om natur- og miljøvern. De har måttet oppleve hvor lite prinsipielle synspunkter som politikerne og partiene har, betyr mot den prestisje, ekspertise og maktposisjon som statsbyråkratiet, her Norges Vassdrags- og elektrisitetsvesen, har." Øverland og Dørum konkluderte med at slike direkte aksjoner er en måte å blåse liv i demokratiet på, under den klare forutsetning av at de er ikke-voldelige. De så det heller ikke som noe brudd på Unge Venstres forhold til det formelle demokrati at organisasjonens formann nå hadde deltatt i Mardølaaksjonen

Norges Naturvernforbund og sivil ulydighet

Norges Naturvernforbund engasjerte seg naturlig nok i Mardølasaken, både ved å gå imot utbyggingen og under aksjonen. Det var ingen tvil om at aksjonen hadde støtte i Naturvernforbundet, og at mange av de 500 som deltok i Mardøla også var medlemmer der.

Naturvernforbundet kunne likevel ikke gå ut med noen oppfordring til sivil uydighet i Mardøla. Medlemmene ble stillet helt fritt til om de ville delta i aksjonen, eller ikke. Denne balansegangen var ikke lett for Naturvernforbundet, og det var naturlig at det ble debatt i organisasjonen om synet på sivil ulydighet.

26. mars 1973 ble det sendt et brev fra dav. generalsekretær Magne Midttun til professor Anders Bratholm ved Universitetet i Oslo, for å få en utredning om hvilke kriterier som bør være oppfylt for at sivil uydighet kan ansees lovlig. Den konkrete bakgrunnen for denne henvendelsen var et brev fra en gruppe medlemmer til-
forbundet
også var knyttet (snm) med anmodning om at organisasjonen måtte gi grønt lys for bruk av sivil uydighet dersom Stortinget fulgte Industri-
komiteens innstilling til verneplanen for vassdrag, med hensyn til Hardangervidda.

Utredningen fra professor Bratholm forelå 2. april og konkluderte med at: "Selv om det altså kan tenkes tilfelle hvor man nærmest ut fra en naturrettslig tankegang må anerkjenne en rettslig adgang- og undertiden en plikt - til sivil ulydighet, er det lite trolig at en slik rett vil bli godtatt hos oss under våre demokratiske forhold. Når det gjelder den omtalte verneplan for vassdrag, er det klart at Stortinget har det siste ordet i saken. Sivil ulydighet mot vedtaket vil under våre forhold ikke bli ansett som lovlig, såfremt gyldig fremgangsmåte følges ved vedtakelsen av verneplanen og denne ikke er i strid med grunnloven eller annen norm av overordentlig gyldighet (f.eks. en folkerettsnorm som går foran vanlig lov). Det er ikke noe grunnlag for å anta at verneplanen vil stride mot en slik overordtlig rettsnorm.

Det følger av dette at den som viser sivil ulydighet mot stortingsvedtaket, eller rettsgyldig vedtak truffet med hjemmel i dette, gjør seg skyldig i en ulovlig handling. En påstand om at man ut fra idealistiske motiver har fulgt en høyere lov enn den borgerlige og derfor må frifinnes, vil ikke ha utsikt til å bli hørt av våre domstoler, jfr. Mardøla-saken, RT. 1970, s. 1120.

Det er neppe grunn til å tro at dette rettslige spørsmålet vil bli vurdert annerledes en gang i fremtiden."

Etter at saken også hadde vært til uttalelse i kretsforeningene, vedtok landsstyret i NNV (L 2./73) at det "finner ikke å kunne sette i verk sivile ulydighetsaksjoner". Det var forutsetningen at saken også skulle drøftes i forbundets høyeste organ, Representantskapet, i mai 1973, men det går ikke frem av referatet fra dette møtet at saken ble behandlet.

Da Altasaken kom, var det 1973-vedtaket som var retningsgivende for Naturvernforbundets syn, og det ble ikke endret til tross for forbundets engasjement forøvrig.

Rett og urett

Sigmund Kvaløy og omkring 120 av de andre Mardølaaksjonistene fikk forelegg fra Politimesteren i Romsdal 7. august 1970 for tross lensmannens pålegg ikke å ha fjernet seg . Sigmunds bot på 1000 kroner, subsidiert 30 dagers fengsel, ble ikke vedtatt. Saken kom opp i Romsdal Herredsrett 24. juni 1961 og rettens flertall reduserte boten til 200 kroner, subs. 6 dagers fengsel.

~~Domspremissene fra Herredsretten er interessante:~~ "I formidlende retning er særlig lagt vekk på at tiltalte har handlet utifra uselviske og idealistiske motiver og at man ikke kan unngå å ha sympati for det arbeid han og andre idealister har gjort for natur- og miljøvern. Den aksjon som ble foretatt i Sandgrovsbotn har utvilsomt hatt sin betydning i positiv retning både ved å vekke den alminnelige opinion og interesse blant almenheten, og ved overfor myndighetene å peke på de problemer som oppstår ved at den alminnelige mann ikke alltid forstår de bestemmende organers handlemåte når det gjelder kraftutbygging o.l." Dommen i Herredsretten ble anket til Høyesterett, som opprettholdt den i sin kjennelse 23. oktober 1971. Boten ble imidlertid aldri betalt, men det ble tatt pant i Sigmunds TV-apparat. Jeg har ikke full oversikt over myndighetenes oppfølging av de øvrige sakene mot Mardølaverne. To av deltagerne havnet i fengsel, Lars Dahle og Trygve Siira, og det var betydelig offentlig oppmerksomhet omkring dette fordi de ble "politiske samvittighetsfanger". For bygdefolk fra Eikesdal og Eresfjord ble bøtene ettergitt, sikkert av politiske årsaker fordi det var en for stor politisk belastning å drive de inn. Ola Utigard ville ikke ha boten ettergitt - han ville helst i fengsel. Det siste fikk han ikke, men det ble holdt tvangsauksjon på en traktortilhenger som lensmannsbetjenten til slutt måtte kjøpe. (15) Det var straffelovens § 329 som ble brukt mot Mardølademonstrantene. Politimesteren truet også ved flere anledninger med straffelovens § 140 (Oppviglerparagrafen, men det ble med truslene. Denne paragrafen ble senere brukt mot 4 av oss som ledet aksjonene i Alta.

Hilde og jeg forsøkte forgjeves å bli tiltalt. Vårt brev til lensmannen i Lørenskog 10. august 1970 hvor vi gjorde oppmerksom på at vi hadde vært til stede i leiren i Sandgrovsbotn og støttet demonstrasjonen økonomisk og ved å oppfordre venner og bekjente om å delta, ble ikke tatt alvorlig. Også Odd Einar Dørum og andre fremtredende deltagere i Mardøla henvendte seg til politiet med begjæring om å bli tiltalt.

Sammenlignet med den bøde og rettspraksis som senere skulle bli fulgt i Alta, var myndighetenes reaksjon i Mardøla forsiktig. Og premissene i dommen mot Sigmund ble lagt merke til og kommentert.

En annen side av det rettslige oppgjør i forbindelse med Mardøla-saken, var forsøket på å prøve gyldigheten av utbyggingsvedtaket. Bakgrunnen for dette var de tidligere lovnader fra konsesjonsmyndighetene. Nesset kommune og grunneierne måtte imidlertid gi opp disse planene fordi myndighetene truet med erstatning dersom anleggsarbeidene skulle bli utsatt. Heller ikke kravet fra grunneiere om å avvise skjønnet, ble tatt til følge.

Etterdønningene av myndighetenes behandling av lokalsamfunnet i Eikesdalen var så sent som høsten 1984 på nytt framme i media. Eikesdal har ennå ikke fått den veien som ble lovt, og nye aksjoner vurderes: Enten bygges den veien vi er lovet, eller så krever vi Mardølafossen åpnet og kraftstasjonen i Rauma stengt. (15).

Mardøla - 15 år etter

1970-årene ble natur- og miljøvernets 10 år, og fundamentet ble lagt i Mardøla. Aksjonen der og den debatten som aksjonen skapte nasjonalt og internasjonalt, gjorde Mardøla til et tidsskille. Og det går en klar linje fra Mardøla til Orkla og Alta. Mardøla la fundamentet for den miljøkampen som måtte føre til nye konfrontasjoner når myndighetene ikke ville ta hensyn til lokalsamfunn og naturverninteresser.

Når vi nå i 1985 står midt opp i en avgjørende kamp om de siste vassdragene her i landet, er det i en annen utgangsposisjon enn for 15 år siden. Vi hadde neppe hatt noen samlet plan for vassdrag dersom ikke Mardøla hadde vekket opinionen og politikerne. Det er kanskje det viktigste konkrete resultatet av det som skjedde i 1970.

Noter og litteratur

1. Finn Alnæs har i artikkelen "Naturkatedral" trykket i Dagbladet i august 1970, og i boken med samme navn (H. Aschehoug & Co, Oslo 1976) beskrevet Mardalen og Mardalsfossene.

I boken "Svart snø" (H. Aschehoug & Co, Oslo 1976) hevder Alnæs mye mer av oppmerksomheten burde vært rettet mot vassdragsnaturen og fossen: "I dialogen med folkeopinionen var fossen det som publikum mest forutsetningsløst kunne fatte, og følgelig det beste argumentet vi hadde på kort sikt. Fossene og Mardalen var et nasjonalt anliggende som umiddelbart kunne sanses --. Vi hadde ingen sjanser ti i løpet av aksjonen, å få gjort flertallet forståelig med "naturlig mangfold", økologiske mekanismer, forholdet mellom internasjonale storkonserner og norsk distriktpolitikk, Gandhis lære om motstand uten vold. Disse emner er ennå i dag, 6 år etter aksjonen, "mysterier" for mange mennesker."

2. Dette troverdighetsgapet er utdypet i intervjuer med Odd Einar Dørum i Dagbladet i juli/august 1970 og i kronikken "Derfor er vi med", 12. august 1970.

3. I tidsskriftet "Mestre fjellet" nr. 1/1971 forteller flere av aksjonsdeltakerne om hvordan de opplevde leiren. Oddvar Einarson kan stå som representant for disse: "Jeg opplevde å leve i et lite samfunn, og opplevde for første gang hva et samfunn er. Det er umulig for meg å fremheve episoder eller fragmenter fra dette samfunn, helheten gikk fot sterkt inn på meg, tror jeg.

Menneskene, steine, luften, temperaturen, situasjonen, maten og lyset. Alt var ledd i en helhet, jeg hadde følelsen av å leve i pakt med samvittighet.

Takk!

4. I "Svart snø" s. 160 - 162.

5. I "Mestre fjellet" nr. 1/1971 utdyper Sigmund Kvaløy i artikkelen "Mardøla - samvær som kampform" det ideologiske fundamentet for Mardølaaksjonen. Den samme artikkelen er trykket i tidsskriftet "Vår Verden", nr. 2/1979

6. Gaulavassdragets betydning

som livsnerve for bygdesamfunnene i dalføret er beskrevet i boka om vassdraget utgitt av Holtålen Naturvern og Gaulas Framtid, 1984.

7. I nr. 3-4/1969. Tidsskriftet ble utgitt av Norsk Alpincenter i Hemsedal og med Ole Daniel Enersen, Nils Faarlund og Guttorm Larsen i redaksjonen.

8. Mardølaaksjonens betydning for miljøbevegelsen og bevisstgjøringen av oss som er engasjert der, er understreket av mange. En analyse er gjort av Per Arild Garnås, Jørdet og Kjell Haagen sen i "Kraftutbygging og lokalsamfunn. Aksjoner og folkelig deltagelse" i

boken Demokrati og folkeaksjoner, Oslo 1980

9. I tidsskriftet "Populist" nr.3-4/1979 i artikkeltem "Fra Mardøla til Alta".

10. Altasaken er utgangspunktet for artikler av bl.a. Sigmund Kvaløy og undertegnede i boken "Kraftutbygging, konflikt og aksjoner, Universitetsforlaget Oslo 1984 (Redaktører: Kjell Haagenes og Atle Midttun).

11. Denne gallupen er kommentert i en lederartikkel i "Mestre Fjellet" nr.1/1971.

35% av "et representativt utvalg av norsk befolkning over 15 år" svarte at Mardølaaksjonen etter deres mening var "riktig". Av de 57% som reagerte negativt var det 17 % som pekte på at "kraftutbygging var nødvendig", mens 36 % gikk mot demonstrasjoner. Gallupen ble kritisert for ledende spørsmål.

I en tilsvarende gallup i Morgenbladet i januar 1981 var 74% av de spurte mot aksjonene i Alta, mens 21% var for.

12. Lederartikkelen i Aftenposten 31. juli 1970 med tittelen "Telttur i Romsdal" kan være eksempel på dette, Dagbladet var en av de få avisene som tok standpunkt for demonstrasjonene. Overskrift i reportasje 30. juli 1970: Unge idealister i flokk til Mardalsfossen i dag.

13. Guttorm Hansen har ved flere anledninger hevdet slike synspunkter, klarest uttrykt i "perspektivartikkelen" "Aksjoner mot folkestyret" i Aftenposten 14. juli 1979

14. Dagbladet 30. juli 1970

Mardøla-aksjonens virkning på politikernes holdninger til natur- og miljøspørsmål er også utførlig kommentert av Gaanåsjordet og Haagenes (se 8)

15. Brev fra Sigmund Kvaløy Sætereng, november 1984

16. Omtale i avisen Verdens Gang 10. oktober 1984, og intervju med rådmannen i Nesset kommune.